

FORMAREA LIMBII ROMÂNE ȘI A POPORULUI ROMÂN

Poporul român plămădit din romanizarea triburilor trace, s-a format în primele veacuri ale erei creștine, pe ambele maluri ale Dunării, între Balcani și Carpații Nordici, între Tisa și Nistru, în strânsă legătură teritorială cu lumea romană din Apus.

Procesul de romanizare, s-a început cu mult înainte de cucerirea Daciei de către romani. Începând cu anul 15 după Hristos când a fost organizată provincia Moesia Inferior (Dobrogea și o parte din Ungaria de azi) și Moesia Superior (aprox. Iugoslavia de azi) geto-dacii vin în direct cu lumea romană.

Atunci când Traian a supus Dacia (106), scrie istoricul Vasile Pârvan, “*tot malul drept al Dunării era plin de orașe și cetăți romane*”.

Deci procesul de romanizare a fost accelerat de cele două Moesii, provincii care au fost cucerite cu aproape două secole înaintea Daciei, fapt ce a determinat ca procesul de transformare a populației romanizate în populație românească propriu-zisă să continue într-un ritm alert.

Un rol important în procesul de romanizare la avut orașele formate și consolidate de romani cuceritori în cele aproape două secole de dominație politică îndeosebi în Transilvania, Banat și Oltenia: Porolissum (Sălaj), Potaisa (Turda), Apulum (Alba Iulia), Cedonia (Sibiu), Turris (Turnu-Măgurele), etc.

Limba română provine din latina populară vorbită, NU din cea scrisă. Latina populară vorbită a fost numită și latina vulgară, pentru că în latinește “vulgaris” = popular. Acest aspect al latinei stă la baza celorlalte limbi înrudite cu româna care formează împreună “*familia limbii romanice*”. Fondatorul filologiei romane Friederich Diez susține că din fuziunea a două limbi se naște a treia, în care se impune cea mai evoluată. Apoi explicația este continuată prin împletirea dintre elementul substrat (cel autohton cu element strat) (neolatin) din care au rezultat limbile romanice: limba dacă (elementul substrat) s-a contopit cu limba latină populară din care a rezultat limba română.

Limba etruscilor, oscilor, umbrilor (element substrat) s-a contopit cu limba latină și a rezultat limba italiană; limba iberilor (element substrat) + limba latină a rezultat limba spaniolă și portugheză; etc. În felul acesta s-a format familia limbii romanice: *dalmaca* (dispărută azi, s-a vorbit pe coasta de răsărit a Adriaticii până în secolul XIX); *italiana* (Italia); *rettoromana* (vorbită în sudul Elveției); *sarda* (Sardinia); *occitana* (sudul Franței); *franceza* (Franța, Belgia, o parte din Elveția, o parte din Canada); *spaniola* (Spania, fără teritoriul Catalaniei, în America de Sud, fără Brazilia, în America Centrală, Mexic, Sudul S.U.A); *catalana* (Pirinei, Barcelona, Valencia); *portugheza* (Portugalia, Brazilia); *româna*.

Poporul român este urmașul geto-dacilor. Datorită împrejurărilor istorice, geto-dacii au fost nevoiți să se amestece, începând cu anul 106, cu coloniștii romani, aduși în Dacia după al doilea război cu Imperiul Roman, din diferite zone ale Europei, Africii și chiar Asiei. Vorbitor de limbă latină populară, limbă pe care au impus-o popoarelor cucerite și mult superioară limbilor autohtone.

Dacia fiind transformată în provincie a imperiului a fost ocupată de armată, apoi de meseriași, negustori, etc. din diverse părți ale Imperiului Roman. Civilizația și cultura acestora, face ca Dacia să prospere, fiind și o țară bogată. Pentru romani ea era într-o vreme “*Dacia cea fericită*” – “*Dacia Felix*” – cum s-a spus în latinește. Încetul cu încetul populația autohtonă s-a desprins cu instituțiile, cu civilizația și cultura romană, apoi pe măsură ce trecea timpul au învățat latinește – proces ce se numește *romanizare*.

Toate neamurile care s-au deprins să vorbească latina populară au făcut-o treptat. Mai întâi învățau latinește numai cei care aveau mai mare nevoie să se înțeleagă cu administrația romană, cu ofițerii sau soldații romani, cu negustorii, etc., apoi, pe măsură ce munceau alături de romani, învățau latinește din ce în ce mai mulți. Un timp s-au folosit geto-daca și latina, deci populația amestecată a început să aibă în limbajul ei cuvinte din cele două limbi. De pildă ambele neamuri de populație amestecată rosteau numele unor ape în denumirea veche a limbii geto-dace: Argeș, Buzău, Cerna, Criș, Dunăre, Jiu, Mureș, Olt, Prut, Siret, Timiș, etc., sau : brad, barză, brusture, cătun, mazăre, mînz, vatră, viezure, etc.

După anul 271, armata și administrația romană au părăsit Dacia, datorită migrației popoarelor. Ei au lăsat populația daco-romană fără apărare în fața goților, vizigoților, huniilor, gepizilor. Aceste neamuri erau normale (călătorești). Ele se luptau adesea unele cu altele, împingându-se spre Roma sau Constantinopol. Populația daco-romană, nemaivând armată permanentă nu putea să-I alunge. Ea trebuia să găsească o cale de a supraviețui ca

dacoromani. Au trebuit să se retragă în locuri ferite, depr. Munților Carpați, unde invadatorii nu ajungeau prea ușor. Locurilor acestora ei le spuneau “*țări*”. De aceea până azi multe din podișurile și depresiunile amintite sunt numite Țara Oltului, Țara Bârsei, Țara Oașului, etc.

Un factor important în continuarea procesului de romanizare a Daciei la constituit **creștinismul**. Un rol important în constituirea creștinismului l-a avut coloniștii și ostașii aduși în Moesia Inferior și Dacia Traiană, în deosebi cei originali din Kappadacia, Egipt și Iudeea. Creștinismul la români s-a produs chiar înainte de declararea creștinismului ca religie oficială după romani. Așa se și explică de ce cuvintele din terminologia religioasă sunt de origine latină: Dumnezeu, creștin, Rusalii, înger, cruce, altar, preot, cuminecare, rugăciune, Duminică, etc., apoi numele sfinților ce se dau în popor încă sunt latine (sânt = latin; sfânt = slavon; de la cuvântul sfete) Sânt-Ion, Sântă-Mărie, Sânt-Toader, Sân-Petru, Sân-Medru.

Creștinismul a devenit religie de stat în Imperiul Roman în secolul IV, împăratul – Constantin cel Mare, al cărui nume a fost dat bizanțului, capitala Imperiului Roman de Răsărit=Constantinopol. Legiferarea creștinismului s-a produs după “Edictul de la Milano” în 313, dat de Constantin cel Mare pentru întreaga împărăție romană.

Atât procesul de creștinare cât și procesul de formare a poporului nostru, au loc simultan. De aici facem afirmația pertinentă ce aparține numai poporului nostru și anume: “Noi ne-am născut creștini”, nu am fost ca alte popoare.

Românii au primit legea creștină în forma latină, adică ritul și limba predicării latinește, afirmație susținută de marii istorici, precum Nicolae Iorga, Dimitria Onciul, Ioan Lupaș, Lucian Blaga, etc.

Pătrunderea slavilor în Dacia și în sudul Dunării a produs schimbări în această parte a Europei. Primul val al slavilor, se înscrie în secolul al VI –lea. Ei s-au așezat în peninsula Balcanică peste populația romanizată. O parte din ei au trecut în nordul Dunării unde densitatea populației romanizate este mai mare. Conviețuind cu ecele popoare autohtone, ei încep să se romanizeze, să primească multe cuvinte de la autohtoni în limba lor, proces ce se manifestă și invers. De la ei ne-au rămas multe denumiri de ape: Moldova, Bistrița, Milcov, Râmnic, Prahova, Ialomița, Dâmbovița, Târnavele, etc. sau denumiri de orașe: Craiova, târgoviște, Slatina, Slănic, Bistrița, etc.

În secolul al VII- lea Europa este călcată de barbarii care sunt toți de rasă galbenă (popoare turanice), bulgarii, tătarii, turcii, ungurii.

Bulgarii se stabilesc între Don și Volga, apoi se îndreaptă spre Nistru, iar în secolul al VII-lea coboară în peninsula Balcanică așezându-se între Dunăre și Munții Balcanici. În marea masă a slavilor, balcanicii “Bulgarii dispar ca națiune mongolă”, se slavizează.

Imperiul Bizantin are lupte cu ei. Chiar în urma unui război cu bizantinii în locul tratativelor de pace, regele lor, Boris, primește creștinismul în numele împăratului Mihail, al Bizanțului. Acum ei se organizau, formează statul slavo – bulgar (în sec. al IX-lea) iar creștinismul îl impune regele Boris poporului său în anul 864, când el s-a botezat. Inițial Boris, prin creștinismul acceptat și prin legăturile mai vechi cu popoarele autohtone cu biserica romană, el acceptă ritul latin. Între timp, datorită neînțelegerilor cu Papa, el scoate limba latină din biserică, o înlocuiește cu limba greacă, apoi când Bizanțul traduce Biblia în limba slavonă scrisă cu alfabetul chirilic, bulgarii introduc această limbă în biserică.

Când bulgarii își organizau un stat în sudul Dunării, în secolul al IX- lea pătrund maghiarii în Dacia, conduși de regele Arpad, care întemeiază o dinastie care îi poartă numele. În urma unor lupte cu popoarele germanice din zonă, pierd bătălia și sub influența acestora primesc creștinismul în 1001, de la emisarii (călugării) veniți de la Roma în timpul lui Ștefan cel Sfânt.

Apariția statului bulgar și creștinarea lui, apariția statului maghiar creștin și pătrunderea maghiarilor în Transilvania au avut urmări foarte importante în istoria românilor și a limbilor. Așa explicăm că de la sfârșitul secolului al IX- lea limba bisericii române să devină limbă slavă și alfabetul românesc să fie cel chirilic. Astfel creștinismul în care s-au născut românii, după o perioadă de 500 ani (sfârșitul secolului IV – sfârșitul secolului IX), perioadă care în mintea poporului s-au imprimat cuvinte latine ce n-au mai putut fi scoase din gândirea lor, au fost siliți să rămână sub ordinea bisericească bulgară până la organizarea Bisericii Române, în secolul XIV, după întemeierea principatelor române. Biserica a constituit pentru toate popoarele o pâlghă a puterii în statul feudal.

După căderea Constantinopolului în biserică se produc transformări. Turcii acordă puterea bisericească patriarhilor bizantini (greci) care introduc în Biserică limba greacă. Urmează perioada fanariotă și mai încărcată de tulburări, încheiată în 1821.

Acestor împrejurări, raportăm dezvoltarea culturii românești structurată pe momente și documente. Primul document cunoscut scris în românește este o scurtă scrisoare din anul 1521 “Scrisoarea lui Neașu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Beckner”.

Prin **Reformă** s-a trecut la traduceri religioase din limba slavonă (evanghelieri, liturghiere, cazani, psaltiri, etc.) s-au făcut traduceri la Maramureș, din Sfintele Scripturi, de unde vine și numele de “texte maramureșene”: Psaltirea Scheană, Psaltirea Voronețiană, Codicele Voronețian, Psaltirea Hurmuzachi.

Trebuie să afirmăm că în paralel cu cultura populară de circulație orală au fost consemnate aspecte ale vieții omenirilor și în scris. Dacii au folosit alfabetul grecesc și cel latinesc, Decebal folosește limba latină ca limbă diplomatică. Din textul dacic ce n-i s-a păstrat, dinainte de cucerirea Daciei de către romani este cel al inscripției de la Sarmisegetusa “Decebalus per Scorilo” (Decebal fiul lui Scorilo).

Datorită migrațiunii slavilor, care în sudul Dunării formează primul stat slavo-bulgar, legăturile directe ale Țărilor Române cu Imperiul Roman scad. În aceste condiții limba latină și limba greacă vor fi mai puțin utilizate în scris pe teritoriul românesc. Doar în Transilvania va fi reintrodusă latina în secolul XI și se va extinde și în celălalte provincii românești.

O operă importantă în limba latină aparține umanistului român Nicolae Olahus, autorul volumului “Hungaria”. Limba greacă a fost folosită mai puțin, în schimb limba slavonă, pătrunde la noi prin intermediul organizării bisericești. Datorită influenței pe care biserica o exercită asupra conducerii administrative, slavona este adoptată în țările romane, nu numai ca limbă a culturii ortodoxe ci ca limbă oficială de stat. Așa explicăm, începând cu sec. al XIV – lea și începutul sec. al XV – lea scriem cu caracter moral religios în limba slavonă, în mânăstiri românești cunoscute (Vodița și Tismana – Țara Românească; Neamț – Moldova; Peri – Maramureș).

Paralel cu scrierile religioase se dezvoltă o literatură istorică originală în limba slavonă la curtea lui Ștefan cel Mare și apoi urmașilor acestora “Letopisețul Moldovei” început la curtea lui Ștefan cel Mare, este continuat apoi de călugării Macabrie, Azarie, Eftinie care l-au slujit pe diverși domnitori (Alexandru Lăpușeanu, Petru Rareș, Petre Șchiopul).

Despre o literatură română în limba slavonă se poate vorbi în sec al XVI-lea prin lucrarea filozofică, pedagogică, moral politică “Învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie”

După traduceri făcute sub influența Reformei un rol important l-a avut tipografia și tipăriturile efectuate. Așa s-a tipărit “*Cahetismul luteran*” la Sibiu (1544), sunt bine cunoscute tipăriturile lui Coresi la Târgoviște și Brașov, apoi tipăriturile unor mitropoliți Varlaam, “Cartea românească de învățătură” sau “Cazamia”; traducerea Noului Testament de către mitropolitul Transilvaniei Simion Ștefan, cunoscut și sub numele Noul Testament de la Bălgrad; apoi la București mitropolitul Antim Ivirneanu, tipărește o carte de învățături intitulată “*Didahi*”. Mitropolitul Moldovei, Dosoftei tipărește “*Psaltirea în versuri*”. O carte de mare importanță este “*Biblia de la București*” (1688), tipărită pe timpul lui Șerban Cantacuzino, urmată apoi de “*Biblia de la Blaj*”.

Abia în sec al XIX- lea se poate vorbi de o cultură românească în limba română cu litere latine în perioada domniei lui Cuza, unde un rol important l-au avut cărturari de la Blaj, în frunte cu filologul Timotei Ciparu.